

АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ
СТРАХ
РАЗКАЗ НА МОЙ ПРИЯТЕЛ

Превод от руски: Венцел Райчев, —

chitanka.info

След като завърши университета, Дмитрий Петрович Силин постъпи на служба в Петербург, но на тридесет години заряза службата и се залови за земеделие. Стопанството му не вървеше зле, ала ми се струваше, че тук не си е на мястото и би направил по-добре, ако се върнеше в Петербург. Когато, загорял, посивял от прах, измъчен от работа, той ме посрещаше край портата или по пътя към къщата си и после по време на вечерята се бореше с дрямката и жена му го отвеждаше като малко дете да спи или когато, надмогнал дрямката, започваше с мекия си сърдечен, сякаш молец глас да излага неоспоримите си мисли, виждах в него не стопанин и не агроном, а само един измъчен човек и разбирах, че никакво стопанство не му трябва, а гледа просто да убие времето.

Обичах да му гостувам и се случваше да прекарвам в имението му по няколко дни. Обичах и къщата му, и парка, и голямата овощна градина, и рекичката, и неговата философия, малко старомодна и претенциозна, но ясна. Изглежда, съм обичал и него самия, макар че не съм сигурен в това, тъй като и досега не мога да си изясня тогавашните си чувства. Той беше умен, добър, занимателен и искрен човек, но много добре си спомням, че когато ми поверяваше съкровенията си тайни и наричаше нашите отношения приятелство, това ме вълнуваше неприятно и ми ставаше неудобно. В приятелството му към мен имаше нещо неуместно, притеснително и на драго сърце бих предпочел да сме просто добри познати.

Причината бе в това, че твърде много ми харесваше неговата жена, Мария Сергеевна. Не бях влюбен в нея, но ми харесваха лицето ѝ, очите, гласът, походката; тъгувах по нея, когато дълго не я виждах, и въображението ми в това време не рисуваеше никого тъй охотно, както тази млада, красива и изящна жена. Нямах спрямо нея никакви определени намерения и за нищо не мечтаех, но, кой знае защо, всеки път, когато оставахме насаме, си спомнях, че мъжът ѝ ме смята за свой приятел, и това ме притесняваше. Когато свиреше на рояла любимите ми пиеси или ми разказваше нещо интересно, я слушах с удоволствие, но кой знае защо, в същото време в главата ми се рояха мисли, че тя обича мъжа си, че той е мой приятел и че самата тя ме смята за негов приятел, и настроението ми се разваляше, ставах апатичен, потиснат и отегчителен. Тя забелязваше тази промяна и обикновено казваше:

— Скучно ви е без вашия приятел. Да пратим да го извикат от полето.

И когато Дмитрий Петрович идваше, тя казваше:

— Ето, приятелят ви дойде. Доволен ли сте?

Тъй продължи година и половина.

Една юлска неделя от нямане какво да правим с Дмитрий Петрович отидохме в голямото село Клушино, за да купим мезета за вечерята. Докато обикаляхме бакалниците, слънцето залезе и настъпи вечерта, онази вечер, която навярно някога няма да забравя. Като купихме кашкавал, приличен на сапун, и вкаменял салам, който миришеше на катран, се запътихме към кръчмата да видим дали има бира. Кочияшът ни тръгна за ковачницата да подковава конете и ние му казахме, че ще го чакаме край църквата. Ходехме, приказвахме, смеехме се на покупките си, а след нас мълчаливо и с тайнствен вид като шпионин се мъкнеше един човек, когото в околията наричаха с доста странния прякор Четиридесет мъченици. Този Четиридесет мъченици беше Гаврила Северов или просто Гаврюшка, който бе служил при мен известно време като лакей и го бях уволнил за пиянство. Той служи и у Дмитрий Петрович и беше уволнен и от него за същия грях. Беше върл пияница и изобщо цялата му съдба бе пияна и безпътна като него. Баща му бил свещеник, а майка му — дворянка, значи той по рождение принадлежеше към привилегированото съсловие, но колкото и да се вглеждах в изпитото му, почтително, вечно потно лице, в червеникавата му, вече прошарена брада, в жалкото му окъсано сако и в червената, измъкната от панталоните риза, не можех да намеря дори следа от онова, което в нашето съсловие се нарича привилегированост. Той се смяташе за образован и разправяше, че бил учил в духовно училище, но не го завършил, тъй като го изгонили за пушене на тютюн; после бил пял в архиерейския хор и две години живял в манастир, отдето също го натирили, но вече не за пушене, а за „слабост“. Обиколил пешком две губернии, подавал за нещо си жалба в консисторията и в други учреждения, четири пъти бил съден. Най-после заседнал в нашата околия, служил като лакей, горски, кучкар, църковен пазач, оженил се за една безпътна вдовица готвачка, окончателно затънал в лакейския живот и до такава степен обръгнал на мръсотията и крамолите му, че вече самият той говореше за привилегирования си произход с известно недоверие като за някакъв

мит. Понастоящем се шляеше без работа, представяше се за конски доктор и ловец, а жена му беше изчезнала безследно.

От кръчмата тръгнахме към църквата и седнахме на стъпалата в очакване на кочияша. Четиридесет мъченици застана настрана от нас и поднесе ръка към устата си, за да покашля почтително, когато потрябва. Беше вече тъмно; силно миришеше на вечерна влага и луната се канеше да изгрее. На чистото звездно небе имаше само два облака, и то тъкмо над нас: единият голям, другият по-малък; самотни, като майка с дете, тичаха един след друг натам, дето догаряше залезът.

— Чуден ден беше днешният — каза Дмитрий Петрович.

— Извънредно... — съгласи се Четиридесет мъченици и почтително се прокашля в шепа. — Как тъй, Дмитрий Петрович, благоволихте да се наканите насам? — угоднически попита той с явното желание да завърже разговор.

Дмитрий Петрович не отвърна нищо. Четиридесет мъченици дълбоко въздъхна и проговори тихо, без да гледа към нас:

— Страдам единствено по причина, за която трябва да отговарям пред всемогъщия Бог. То се знае, че съм затрит, калпав човек, но казвам ви с ръка на сърцето: без парче хляб съм и по-зле от куче... Простете ме, Дмитрий Петрович!

Силин не го слушаше; подпрял глава на юмруците си, се беше умислил. Църквата се издигаше в края на улицата, на високия бряг, и през решетката на оградата се виждаха реката, ниските ливади от другата страна и ярката пурпурна светлина на огън, около който се движеха черни хора и коне. А зад огъня други светлини — на някакво селце... Там пееха песен.

Над реката и тук-там над ливадата се вдигаше мъгла. Високите тесни парцали, гъсти и бели като мляко, пълзяха над реката, като затулваха отражението на звездите и се закачаха за върбите. Те всяка минута се преобразяваха и на човек му се струваше, че едни се прегръщат, други се кланят, трети издигат към небето ръце с широки попски ръкави, сякаш се молят... Вероятно те бяха навели на Дмитрий Петрович мисли за привидения и покойници, защото той обърна лице към мен и промълви с тъжна усмивка:

— Кажете ми, драги мой, защо, когато искаме да разкажем нещо страшно, тайнствено и фантастично, черпим материал не от живота, а непременно от света на привиденията и задгробните сенки?

— Страшно е онова, което не разбираме.

— А нима разбирате живота? Кажете: нима разбирате живота по-добре от задгробния свят?

Дмитрий Петрович седна съвсем близо до мен, така че чувствах на бузата си диханието му. Във вечерния здрач бледото му слабо лице изглеждаше още по-бледо, а тъмната брада — по-черна от катран. Очите му бяха тъжни, искрени и малко изплашени, сякаш се готвеше да ми разкаже нещо страшно. Гледаше ме в очите и продължаваше със своя привичен умоляващ глас:

— Нашият живот и задгробният свят са еднакво неразбираеми и страшни. Който се страхува от привидения, трябва да се страхува и от мен, и от тези светлини, и от небето, тъй като всичко това, ако се замислим, както трябва, е непостижимо и фантастично не по-малко, отколкото привиденията от онзи свят. Принц Хамлет не се е убил, защото се е страхувал от тези призраци, които може би биха посетили смъртния му сън; знаменитият му монолог ми харесва, но, откровено казано, никога не ме е трогвал. Ще ви призная като на приятел, че понякога в печални минути съм си представял смъртния си час, фантазията ми изобретяваше хиляди видения, от мрачни по-мрачни, и успявах да достигна до мъчителна екзалтация, до кошмар и това, уверявам ви, не ми се струваше по-страшно от действителността. Не ще и дума, виденията са страшни, но е страшен и животът. Приятелю, аз не разбирам живота и се страхувам от него. Не зная, може би съм болен, умопобъркан. На нормалния, здравия човек му се струва, че разбира всичко, което вижда и чува, а аз съм загубил това „струва ми се“ и от ден на ден ме отравя страх. Има една болест — страх от пространството, а пък моята болест е страх от живота. Когато лежа на тревата и дълго гледам някоя буболечка, която едва вчера се е родила и нищо не разбира, ми се струва, че животът ѝ е непрекъснат ужас, и в нея виждам себе си.

— Какво собствено ви плаши? — попитах.

— Всичко ме плаши. Аз по природа не съм задълбочен човек и малко се интересувам от такива въпроси, като задгробния свят, съдбините на човечеството, и изобщо рядко хвърча в облаците. Плаши ме най-вече делничността, от която никой от нас не може да се скрие. Не съм в състояние да различа кое в постъпките ми е истина и кое лъжа, и те ме тревожат; съзнавам, че житейските условия и

възпитанието ми са ме затворили в тесния кръг на лъжата, че целият ми живот не е нищо друго освен ежедневна грижа да лъжа себе си и другите и да не го забелязвам, и ми става страшно от мисълта, че докато съм жив, няма да се измъкна от тази лъжа. Днес правя нещо, а на другия ден вече не разбирам защо съм го направил. Постъпих на служба в Петербург и се изплаших, дойдох тук, за да се заема със земеделие, и пак се изплаших... Виждам, че знаем малко и затова всеки ден грешим, несправедливи сме, клеветим се, отравяме чуждия живот, изразходваме всичките си сили за нелепости, които не са ни нужни и ни пречат да живеем, и това ме плаши, защото не разбирам за какво и на кого е необходимо. Аз, миличък, не разбирам хората и се страхувам от тях. Страшно ми е да гледам селяците, не зная за какви висши цели страдат и заради какво живеят. Ако животът е наслада, те са излишни, ненужни хора; ако целта и смисълът на живота са в мизерията и пълното, безнадеждно невежество, не разбирам на кого и защо е нужна тая инквизиция. Никого и нищо не разбирам. Благоволете да разберете ей този субект! — каза Дмитрий Петрович, като посочи Четиридесет мъченици. — Замислете се!

Като забеляза, че и двамата го погледнахме, Четиридесет мъченици почтително се прокашля в шепа и каза:

— При добри господари винаги съм бил верен слуга, но главната причина са спиртните напитки. Ако сега ме зачетяха мен, клетника, и ми дадяха работа, бих целунал иконата. Думата ми на две не става!

Църковният пазач мина покрай нас, с недоумение ни изгледа и захвана да дърпа въжето. Камбаната бавно и провлечено удари десет, рязко нарушавайки вечерната тишина.

— Но вече е десет! — рече Дмитрий Петрович. — Време е да тръгваме. Да, миличък — въздъхна той, — ако знаехте как се страхувам от обикновените си житейски мисли, в които на пръв поглед няма нищо страшно. За да не мисля, развличам се с работа и гледам да се уморя, за да спя добре през нощта. Деца, жена — за другите това е нещо обикновено, но колко тежко е то за мен, миличък!

Той потърка с ръце лицето си, изохка и се засмя:

— Ако можех да ви разкажа каква глупашка роля изиграх в живота си! — додаде той. — Всички ми казват: имате мила жена, прелестни деца и самият вие сте прекрасен глава на семейство. Мислят, че съм много щастлив, и ми завиждат. Е, щом заговорих за

това, ще ви кажа на четири очи: моят щастлив семеен живот е само едно печално недоразумение и аз се страхувам от него.

Бледото му лице погрозня от напрегнатата усмивка. Той ме прегърна през кръста и продължи полугласно:

— Вие сте мой искрен приятел, вярвам ви и дълбоко ви уважавам. Небето ни изпраща дружбата, за да можем да се изприкажем и да се спасим от тайните, които ни гнетят. Позволете ми да се възползвам от приятелското ви разположение към мен и да ви кажа цялата истина. Моят семеен живот, който ви изглежда тъй възхитителен, е голямото ми нещастие и големият ми страх. Ожених се странно и глупаво. Трябва да ви кажа, че преди сватбата обичах Маша безумно и я ухаждах две години. Пет пъти ѝ правих предложение и тя ми отказваше, защото била съвсем равнодушна към мен. На шестия път, когато, изпепелен от любов, пълзах пред нея на колене и молах за ръката ѝ като за милостиня, тя се съгласи... Каза ми: „Не ви обичам, но ще ви бъда вярна...“ Приех условието ѝ с възторг. Тогава разбирах какво значи, но сега, кълна се в Бога, не разбирам. „Не ви обичам, но ще ви бъда вярна“ — какво значи това? Някаква мъгла, мрак... Обичам я и сега все тъй силно, както в първия ден на сватбата, а тя, струва ми се, е равнодушна както преди и навярно се радва, когато заминавам. Не съм сигурен обича ли ме или не, но нали живеем под един покрив, говорим си на „ти“, спим заедно, имаме деца, собствеността ни е обща... Какво значи това? Защо е така? А вие, миличък, разбирате ли нещо? Жестоко изпитание! Поради това, че нищо не разбирам от нашите отношения, мразя ту нея, ту себе си, ту и двамата заедно, всичко ми се е объркало в главата, мъча се и тъпея, а тя като напук от ден на ден се разхубавява, става изумителна... Според мен косата ѝ е прекрасна, а усмивката ѝ не може да се сравни с ничия друга. Обичам я и зная, че обичам безнадеждно. Безнадеждна любов към жена, от която имаш вече две деца! Нима това е разбираемо и не е страшно? Нима не е по-страшно от привиденията?

Той беше в такова настроение, че би говорил още дълго, но за щастие се чу гласът на кочияша. Конете ни дойдоха. Ние се качихме във фойтона и Четиридесет мъченици, свалил шапка, ни настави с такъв израз, сякаш отдавна чакаше случай да се докосне до скъпоценните ни особи.

— Дмитрий Петрович, позволете да дойда при вас — наклонил глава, проговори той, като непрекъснато мигаше. — Смилете се над мен! Умирам от глад!

— Е, добре — каза Силин. — Ела, ще останеш три дни, пък после ще видим.

— Слушам! — зарадва се Четиридесет мъченици. — Ще дойда още днес, господарю.

До къщата имаше шест версти. Дмитрий Петрович, доволен, че най-после си е излял душата пред приятел, през целия път ме държеше през кръста и вече не с горест и уплаха, а весело ми говореше, че ако всичко в семейството му било благополучно, би се върнал в Петербург и би се заел с науките. „Тази мода, казваше той, която е подгонила към селото толкова надарени млади хора^[1], е печално явление. Ръж и пшеница в Русия има много, но съвсем няма културни хора. Трябва даровитата здрава младеж да се занимава с науки, изкуство и политика. Да се постъпва другояче, значи да бъдем непредвидливи“. Той философстваше с удоволствие и съжеляваше, че утре сутринта ще се раздели с мен, защото трябва да отиде на горските тържища.

А на мен ми беше неудобно и тъжно и ми се струваше, че го мамя. И в същото време ми беше приятно. Гледах грамадната червена луна, която изгрываше, и си представях високата стройна блондинка, бледолика, винаги хубаво облечена, от която лъхаше на някакъв особен парфюм, подобен на мускус, и, кой знае защо, ми беше весело да си мисля, че тя не обича мъжа си.

Като пристигнахме вкъщи, седнахме да вечеряме. Мария Сергеевна със смях ни гоцаваше с нашите покупки, а аз намирах, че тя наистина има прекрасна коса и че усмивката ѝ не може да се сравни с ничия друга. Наблюдавах я и ми се искаше във всяко нейно движение и поглед да виждам, че не обича мъжа си, и ми се струваше, че го виждам.

Дмитрий Петрович скоро почна да се бори с дрямката. След вечерята поседя с нас десетина минути и рече:

— Както обичате, господа, а аз утре трябва да ставам в три часа. Позволете ми да ви напусна.

Той нежно целуна жена си, силно с благодарност ми стисна ръка и ме накара да се зарека, че непременно ще дойда следващата седмица. За да не се успи, отиде да ношува в пристройката.

Мария Сергеевна си лягаше късно, по петербургски, и сега, кой знае защо, се радвах на това.

— А сега? — подех аз, когато останахме сами. — Сега ще бъдете така добра да ми изсвирите нещо.

Не ми се слушаше музика, но не знаех как да подхвана разговор. Тя седна на рояла и изсвири не помня какво. Седях до нея, гледах белите ѝ пухкави ръце и се мъчех да прочета нещо върху студеното ѝ равнодушно лице. Но ето че тя се усмихна на нещо си и ме погледна.

— Скучно ви е без вашия приятел — каза тя.

Аз се засмях.

— Заради приятелството е достатъчно да ви посещавам веднъж в месеца, а аз идвам през няколко дни.

Като казах това, станах и с вълнение прекосих стаята от край до край. Тя също стана и отиде до камината.

— Какво искате да кажете? — попита, като вдигна към мен големите си ясни очи.

Не ѝ отговорих.

— Вие не казахте истината — продължи тя, след като помисли. — Идвате тук само заради Дмитрий Петрович. Е, какво, много се радвам. В наше време рядко може да се види такава дружба.

„Охо!“ — помислих си и като не знаех какво да кажа, попитах:

— Искате ли да се разходим из градината?

— Не.

Излязох на терасата. По главата ми пробягаха тръпки и ми беше студено от вълнение. Вече бях сигурен, че ще говорим баналности и нищо особено няма да можем да си кажем, но че през тази нощ трябва да се случи онова, за което не се осмелявах дори да мечтая. Непременно тази нощ или никога.

— Какво хубаво време — казах високо.

— Все едно ми е — бе отговорът.

Влязох в гостната. Мария Сергеевна както преди стоеше до камината, сложила ръце на гърба си, и гледаше настрана.

— Защо ви е все едно? — попитах.

— Защото ми е скучно. Вие скучаете само без вашия приятел, а на мен винаги ми е скучно. Впрочем... но това не е интересно за вас.

Седнах на рояла и налучквах няколко акорда, изчаквайки какво ще каже тя.

— Моля ви, не се притеснявайте — каза тя, като ме гледаше сърдито, сякаш всеки миг щеше да заплаче от досада. — Ако ви се спи, вървете. Не мислете, че като сте приятел на Дмитрий Петрович, сте длъжен да скучаєте с жена му. Не искам жертви. Моля ви, вървете.

Не си отидох, разбира се. Тя излезе на терасата, а аз останах в гостната и около пет минути прелиствах нотите. После излязох и аз. Стояхме един до друг в сянката на пердетата, а под нас бяха стъпалата, облени от лунна светлина. През лехите с цветя и по жълтия пясък на алеите се протягаха черните сенки на дърветата.

— Аз също трябва да замина утре — казах.

— Разбира се, ако мъжът ми не е вкъщи, вие не можете да останете тук — проговори насмешливо тя. — Представям си колко нещастен щяхте да бъдете, ако бяхте влюбен в мен! Ами ако някой ден ви се хвърля на шията?... С какъв ли ужас ще побегнете от мен. Би ми било много интересно.

Думите и бледото ѝ лице бяха сърдити, но очите ѝ бяха пълни с най-нежна страстна любов. Вече гледах на това прекрасно създание като на своя собственост и едва сега забелязах, че тя има златисти вежди, чудни вежди, каквито дотогава не бях виждал. Мисълта, че мога да я привлека към себе си, да я милвам, да докосвам прекрасната ѝ коса, изведнъж ми се стори толкова чудовищна, че се засмях и затворих очи.

— Но вече е време... Лека нощ — проговори тя.

— Не искам лека нощ — казах през смях, влизайки след нея в гостната. — Ще прокълна тази нощ, ако бъде лека.

Стиснах ръката ѝ и я изпратих до вратата. Виждах по лицето ѝ, че ме разбира и се радва, че аз също я разбирам.

Отидох в стаята си. На масата до книгите си видях фуражката на Дмитрий Петрович и това ми напомни за приятелството ни. Взех бастуна си и излязох в градината. Тук вече се вдигаше мъглата и край дърветата и храстите, прегръщайки ги, бродеха същите високи и тесни привидения, които видях одева на реката. Колко жалко, че не можех да говоря с тях?

В необикновено прозрачния въздух отчетливо изпъкваше всяко листче, всяка капка роса — те също ми се усмихваха в тишината и минавайки покрай зелените пейки, си спомних думите от някаква Шекспирова пиеса: как сладко спи лунното сияние тук на пейката!

В градината имаше хълмче. Изкачих се на него и седнах. Премалявах от някакво сладостно чувство. Бях сигурен, че сега ще я прегръщам, ще се притискам до разкошното ѝ тяло, ще целувам златните ѝ вежди, и ми се искаше да не вярвам в това, да поядосвам самия себе си и съжалявах, че тя тъй малко ме измъчва и тъй скоро се предаде.

Но ето че неочаквано се чуха тежки стъпки. По алеята се зададе мъж, среден на ръст, и начаса познах в него Четиридесет мъченици. Той седна на скамейката и дълбоко въздъхна, после три пъти се прекръсти и легна. След минута стана и легна на другата си страна. Комарите и ноцната влага му пречеха да заспи.

— Ех, живот! — проговори той. — Нещастен, горестен живот!

Като гледах мършавото му превито тяло и слушах тежките му хрипливи въздишки, си спомних за още един нещастен, горестен живот, който днес ми се изповяда, и изпитах зловец страх от блаженото си състояние. Слязох от хълмчето и тръгнах към къщата.

„Според него животът е страшен — мислех си, — тогава не се церемони с него, не му се давай и докато не те е смазал, вземай всичко, което можеш да откраднеш от него“.

На терасата стоеше Мария Сергеевна. Мълчаливо я прегърнах и жадно зацелувах веждите, слепоочията, шията ѝ...

В моята стая тя ми каза, че ме обича отдавна, повече от година. Кълнеше ми се в любов, плачеше, молеше се да я отведе със себе си. Аз току я завеждах до прозореца да погледна лицето ѝ на лунната светлина, тя ми се струваше прекрасен сън и бързах да я прегърна силно, за да повярвам в действителността. Отдавна не бях преживявал такова вълнение... Но все пак далеч, в дълбините на душата си, чувствах неудобство и ми беше чоглаво. В любовта ѝ към мен имаше нещо неловко и тягостно както в приятелството на Дмитрий Петрович. Това беше голяма, сериозна любов със сълзи и клетви, а аз не исках да има нищо сериозно — нито сълзи, нито клетви, нито разговори за бъдещето. Просто тази лунна нощ да проблесне в живота ни като метеор — и точка.

Точно в три часа тя излезе от стаята ми и когато аз, застанал на вратата, гледах след нея, в края на коридора изведнъж се показа Дмитрий Петрович. Като се изравни с него, тя трепна и му направи път

и в цялата ѝ фигура се чувстваше отвращение. Той някак странно се усмихна, прокашля се и влезе в стаята ми.

— Вчера си забравих тук фуражката. — каза той, без да ме гледа.

Намери я и с две ръце я сложи на главата си, после погледна смутеното ми лице, обувките ми и проговори с някакъв странен пресипнал глас:

— Навярно ми е съдено нищо да не разбирам. Ако вие разбирате нещо, то... поздравявам ви. Черно ми е пред очите.

И излезе, покашляйки. После видях през прозореца как самичък запрягаше конете край конюшните. Ръцете му трепереха, той бързаше и поглеждаше към къщата; навярно му беше страшно. След това седна в кабриолета и с някакъв странен израз, сякаш се страхуваше от преследване, шибна конете.

След малко тръгнах и аз. Слънцето вече изгряваше и вчерашната мъгла плахо се притискаше към храстите и баирите. На капрата седеше Четиридесет мъченици, вече успял да пийне някъде, и плещеше пиянски глупости.

— Аз съм свободен човек! — крещеше той на конете. — Ей вие, вихрогончета! Аз съм потомствен почетен гражданин, ако искате да знаете!

Страхът на Дмитрий Петрович, който не излизаше от главата ми, се предаде и на мен. Мислех за това, което се бе случило, и нищо не разбирах. Гледах полските врани и ми беше странно и страшно, че летят.

„Защо направих това? — питах се с недоумение и отчаяние. — Защо стана тъкмо така, а не другояче? На кого и защо беше необходимо тя да ме обича сериозно и той да дойде в стаята ми за фуражката си? И какво общо има с това тая фуражка?“

Същия ден заминах за Петербург и повече не видях Дмитрий Петрович и жена му. Разправят, че продължавали да живеят заедно.

1892

[1] Има се предвид народническото движение в Русия от 70-те години на XIX в. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.